

TƏDRİSDƏ ŞƏXSİYYƏTYÖNLÜ TƏLİM TEKNOLOGİYALARINDAN İSTİFADƏ

Vaqif Süleymanov
*Bakı şəhəri, 135 nömrəli tam
orta məktəbin müəllimi*

Açar sözlər: şəxsiyyətyönümlü təlim, interaktiv təlim, təlim texnologiyası, müasir dərs.

Ключевые слова: личностно-ориентированное обучение, интерактивное обучение, технология обучения, современный урок.

Key words: personality oriented education, interactive teaching, teaching technologies, modern lessons.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 24 oktyabr 2013-cü il tarixli sərəncamı ilə qəbul olunmuş “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda səriştəyə əsaslanan şəxsiyyətyönümlü təhsilin yaradılması ön plana çəkilir.

Şəxsiyyətyönümlü təlim müəllimin və bütövlükdə məktəbin şagirdə şəxsi keyfiyyətlərin maksimal dərəcədə üzə çıxarılması və inkişaf etdirilməsinə yönəlmiş iş sistemi-dir. Şəxsiyyətyönümlü təlim texnologiyasına görə şagirdlərin hərtərəfli, sərbəst və yaradıcı inkişafı əsas məqsəd kimi qarşıya qoyulur, müəllimin şagirdlərə müəyyən biliklər verməsi ilə bərabər həm də onlara öyrənməyi öyrətmək, əldə etdiyi informasiyalardan praktikada istifadə etmək bacarığı aşılamaq önəmli hesab edilir. Bu təlimdə qəbul edilir ki, müəllim və şagird təlim prosesinin bərabərhüquqlu üzvüdürlər və müəllim fasilitator funksiyası ilə şagirdlərdən fərqlənir. Sənəddə hər bir şagird özünü bərabərhüquqlu şəxsiyyət kimi dərk edir, yoldaşlarını da bir şəxsiyyət olaraq görməyi və hörmət etməyi öyrənir.

Şəxsiyyətyönümlü təlimdə müəllimin rolu çox böyükdür. O, diskussiyanı idarə edir, köməkçi suallar verir, şagirdlərdə tən-

qidi fikir, öz-özünə nəzarət, özünüqiymətləndirmə və s. keyfiyyətlərin inkişafına diqqət edir.

Strategiyada şəxsiyyətyönümlü təlimin səriştəyə əsaslanması xüsusi vurğulanır. Sənəddə qeyd olunur ki, səriştə, hər şeydən əvvəl, əldə olunmuş bilik və bacarıqları praktiki fəaliyyətdə effektiv və səmərəli tətbiq etmək qabiliyyətidir və o əldə olunmuş bilik və bacarıqların təkrarlanması ilə formalaşır.

Qeyd edək ki, şəxsiyyətyönümlü təlimi həyata keçirmək üçün artıq geniş tətbiqini tapmış fəal-interaktiv təlim üsullarının çox böyük əhəmiyyəti vardır.

Bir dərs nümunəsində bu fikirlərə aydınlıq gətirək.

Sinif: VI

Mövzu: Çevrənin uzunluğu

Standart: 3.1.4. çevrə və dairənin elementlərini (vətər, segment, sektor, mərkəzi bucaq) bilir, onların xassələrini tətbiq edir.

3.1.2. tərəfinə və ona bitişik bucaqlarına görə üçbucağı və radiusuna görə çevrəni qurur.

İş forması: Qrupla iş.

İş üsulu: Beyin həmləsi, müzakirə.

Resurs: Dərslik, iş vərəqləri, xəttəş, pərgar, ip.

Dərsin gedişi

I mərhələ: Motivasiya.

Problemin qoyulması.

Proyektor vasitəsi ilə lövhəyə sərhədi çevrə olan müxtəlif fiqurlar (stəkan, vedrə, boşqab, vaza və s.) verilir və söylənilir ki, bu fiqurların ön hissəsinin kənarı çevrə əyrisidir. Həmçinin ekrana dairəvi hovuz, böyük neft çənləri və vaqonları verilir. Şagirdlərə məlumat verilir ki, göstərilən qabların və hovuzun kənarı, neft çənləri və neft vaqonlarının en kəsiyinin kənarları çevrə əyrisidir. Bu cür çevrə əyrilərinin uzunluğunun tapılması çox əhəmiyyətlidir.

Tədqiqat sualı: Çevrənin uzunluğunu necə tapmaq olar?

II mərhələ: Tədqiqatın aparılması.

Tədqiqatı aparmaq üçün sinif dörd qrupa bölünür və qruplara iş vərəqləri paylanılır.

İş vərəqi 1.

Diametri 4 sm olan çevrə çəkin və onun əyrisinin üzərinə ip yerləşdirdikdən sonra onun uzunluğunu ölçün, alınmış ədədi çevrənin diametrini göstərən ədədə bölüb təqribi cavabı tapın.

İş vərəqi 2.

Diametri 6 sm olan çevrə çəkin və onun əyrisinin üzərinə ip yerləşdirdikdən sonra onun uzunluğunu ölçün, alınmış ədədi çevrənin diametrini göstərən ədədə bölüb təqribi cavabı tapın.

İş vərəqi 3.

Diametri 8 sm olan çevrə çəkin və onun əyrisinin üzərinə ip qoymaqla onun uzunluğunu ölçün, alınmış ədədi çevrənin diametrini göstərən ədədə bölüb təqribi cavabı tapın.

İş vərəqi 4.

Diametri 10 sm olan çevrə çəkin və onun əyrisinin üzərinə ip qoymaqla onun uzunluğunu ölçün, alınmış ədədi çevrənin diametrini göstərən ədədə bölüb təqribi cavabı tapın.

III mərhələ: İnformasiyanın mübadiləsi.

Qruplar onlara verilən tapşırığı yerinə yetirdikdən sonra fikirlərini mübadilə etmək məqsədi ilə təqdimat edirlər və qrupların işi lövhədən asılır. Təqdimatdan aydın olur ki, çevrə uzunluğunun diametrə nisbətinin nəticələri bütün qruplarda 3-ə yaxın ədəd olmuşdur. Yəni çevrə uzunluğunun ədədi qiymətinin çevrənin diametrinin uzunluğunun ədədi qiymətinə nisbəti qruplarda uyğun olaraq təxminən 3.13; 3.14; 3.14; 3.15 kimi olmuşdur.

IV mərhələ: İnformasiyanın müzakirəsi.

Qrupların təqdimatları dinləndikdən sonra informasiyanın müzakirəsi başlayır. Məlum olur ki, dəqiqliyə daha yaxın ədəd 3.14-dür. Müəllim əlavə edir ki, riyaziyyatda bu ədədi yunan hərfi π (oxunuşu pi) ilə işarə etmək qəbul olunmuşdur. Çevrənin uzunluğu C hərfi ilə işarə olunur. Əgər çevrənin diametrini d hərfi ilə işarə etsək, nəticəni necə yazmaq olar sualına qruplar $C:d = \pi$, buradan $C = \pi d$ yazmaqla cavab verirlər. Qruplar bu düsturu sözlə necə ifadə etmək olar sualını da cavablandırırlar. Həmçinin qruplar çevrənin uzunluğu düsturunu radiusla necə ifadə etmək olar sualına da düzgün cavab verirlər: $d = 2r$ olduğundan $C = 2\pi r$ olar.

V mərhələ: Nəticə və ümumiləşdirmə.

Şagirdlərin diqqətini tədqiqat sualına yönəldərək çevrənin uzunluğunu hesablamaq üçün iki düsturun çıxarıldığı söylənilir və şagirdlərin diqqətinə çatdırılır ki, məsələlərin həllindən və şərtindən asılı olaraq bu düsturlardan biri seçilir.

VI mərhələ: Yaradıcı tətbiqetmə və ev tapşırığı.

Əvvəlcə şagirdlərə tapşırıq verilir ki, öz dəftərində radiusun və diametrin qeyd olunmuş hər hansı qiymətinə görə çevrənin uzunluğunu tapsınlar. Sonra şagirdlərin səriştəliliyini yoxlamaq məqsədi ilə onlar məktəbin qarşısındakı meydançaya dəvət olunurlar. Qruplara təklif olunur ki, meydançadakı kiçik daş kərpiclərdən düzənlənmiş

dairəvi fiqurun çevrəsinin uzunluğunu tap-sınlar. Qruplar çox maraqla göstərilən fiqur-un diametrini ölçür və əyri xəttin uzunlu-ğunu tapırlar.

Ev tapşırığı: hər bir şagirdə: 1) evdə olan dairəvi stəkanın çevrəsinin uzunluğunu ip vasitəsi ilə ölçmək və nəticəni diametri ölçməklə düstur vasitəsi ilə alınan nəticə ilə müqayisə etmək; 2) çevrənin və dairənin uzunluğu verildikdə onun radiusunu tapma-ğa dair məsələ tərtib edərək həll etmək; 3) dərslikdən çalışma №6-nı həll etmək tap-sırılır.

VII mərhələ: Qiymətləndirmə və refleksiya.

Meyar cədvəlinə əsasən dərsin bütün mərhələləri qrup və fərdi şəkildə qiymətlən-dirilir və refleksiya aparıldıqdan sonra dərs yekunlaşdırılır.

Şəxsiyyətyönümlü təlim texnologi-yaları əsasında apardığım bir dərs nümunəsi ilə ənənəvi təlim əsasında tədris etdiyim dərs nümunəsinin müqayisəsi əhəmiyyətli nəticə-lər çıxarmağa imkan verir. Müasir dövrdə apardığım dərsdə mən "fasilitator" olaraq ehtiyac olduqda danışırım və əsasən, şagird-lərin fəallığına çalışır, onların suallarına öz-lərinin cavablandırmasına, qarşılıqlı dialoq-ların qurulmasına üstünlük verirəm. Şagird-lərin tədqiqat aparması müasir dərsin ən böyük üstünlüklərindən biri olaraq, onların axtarıcılıq və tədqiqatçılıq bacarıqlarını inki-şaf etdirir, təfəkkür fəaliyyətini və müs-təqilliyini artırır, eyni zamanda fərqli fikir-lərin müzakirəsi şagirdlərdə müzakirə etmək və düzgün nəticə çıxarmaq qabiliyyətini for-malaşdırır. Dərslər "səni öyrədirəm" prinsipi ilə yox, "biz birlikdə öyrənirik" prinsipi ilə müəllim və şagirdlər arasında tərəfdaş mü-nasibətləri qurmaqla aparılır.

Çoxillik iş təcrübəmə əsaslanaraq deyə bilərəm ki, riyaziyyat dərslərində şəx-siyyətyönümlü təlim texnologiyalarından istifadə edilməsi şagirdlərin idrak, yaradıcı-

lıq, tədqiqatçılıq qabiliyyətlərini və fənnə marağını artırır. Nəticədə təlim-tərbiyə pro-sesi intensivləşir, şagirdlərin fəallığı yüksə-lir, onların psixoloji gərginliyi azalır və təlim-tərbiyə prosesində uğurlu nəticələr qazanılır.

Rəyçi: pedaqogika üzrə fəlsəfə dok-toru E.Məmmədova

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Ümumtəhsil pilləsinin dövlət stan-dartları (kurikulumları). Azərbaycan mək-təbi, № 6, 2011.
2. Ümumi təhsilin fənn standartları (I-XI siniflər). Bakı: Mütərcim, 2012.
3. Veysova Z. Fəal (interaktiv) təlim. Bakı, 2008.

В.Сулейманов

Использование личностно-ориен-тированных технологий в образовании на уроках математики

Резюме

В этой статье говорится об исполь-зовании личностно-ориентированных технологий при обучении математики и дается один примерный урок.

V.Suleymanov

Using personality oriented techno-logies in teaching

Summary

In the article it is spoken about perso-nality oriented learning on mathematics and a lesson sample is shown as an example.